

dr hab. Zbigniew P. Możejko
Instytut Anglistyki, Uniwersytet Warszawski
ul. Hoża 69, 00-681 Warszawa
tel. prac.: (+48 22) 55 314 19
tel. przenoś.: (+48) 503 847 035 (numer nie podlega upublicznieniu)
e-mail: z.mozejko<at>uw.edu.pl

Recenzja zestawu materiałów do programu „Synergia początkowej nauki języka obcego z edukacją wczesnoszkolną oraz nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi” dla klasy 1

Opis formalny obiektu recenzji

Przedłożony do recenzji zestaw materiałów do programu „Synergia początkowej nauki języka obcego z edukacją wczesnoszkolną oraz nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi” przeznaczonych dla uczniów klasy 1 szkoły podstawowej zawiera:

- **segregator z dwoma rodzajami kart pracy dla ucznia:**
 - a. dostępne w formie kolorowych wydruków na papierze o pogrubionej gramaturze (ok. 80-100g/m²) pokrytym folią przystosowaną do używania pisaków suchociernych, bądź pełnoformatowego pliku PDF (dostępnego na stronie internetowej <http://english-academy.edu.pl/projektpokl/>) do samodzielnego wydruku (oraz ewentualnego samodzielnego zafoliowania w celu podniesienia ich żywotności);
 - b. dostępne w formie monochromatycznych wydruków w odcieniach szarości na papierze w formacie A4 do powielenia, lub bezpośredniego wykorzystania, bądź pełnoformatowego pliku PDF (dostępnego na stronie internetowej <http://english-academy.edu.pl/projektpokl/>) do samodzielnego wydruku;
- **prezentacje multimedialne:** prezentacje multimedialne w przygotowane w programie PowerPoint MSOffice i zapisane w formacie .pptx;
- **materiały multimedialne:** materiały multimedialne w formie plików notebook (z wykorzystaniem oprogramowania do tablic multimedialnych Smart firmy www.smarttech.com)
- **przewodnik dla nauczyciela:** przewodnik dla nauczyciela, zawierający wstęp i gotowe scenariusze zajęć.

Opis merytoryczny materiałów dla klasy 1

Zanim przejdę do merytorycznego opisu przedłożonych materiałów, w celu ich lepszego zrozumienia i dla pełniejszego docenienia wkładu projektu „Synergia...”, uważam za zasadne zarysowanie pokrótce głównych założeń teoretycznych leżących u jego podstaw. Są nimi: CLIL oraz ICT.

Podejście edukacyjne wykorzystujące ICT (*Information and Communication Technology*, Technologie informacyjno-komunikacyjne) zakłada „stosowanie nowych technologii multimedialnych oraz Internetu do poprawy jakości nauczania przez poprawę dostępu do zasobów i usług” (Komisja Europejska, 2008: 6; za EACEA/Eurydice, 2011: 7).

Podejście edukacyjne znane pod nazwą CLIL (*Content and Language Integrated Learning*, Zintegrowane nauczanie treści przedmiotowo-językowych, za Gozdawa-Gołębiowski, 2010: 43) zakłada „sytuację, w której przedmioty lub części przedmiotów są nauczane poprzez język obcy z uwzględnieniem dwojakich celów:

kształcenia w kierunku przedmiotowym i równoczesnego kształcenia językowego (Marsh, 1994; za Śpiewak, 2010: 84).

Uznałem za stosowne umieszczenie tu owego, nieco bardziej szczegółowego odniesienia się do podejścia edukacyjnego typu CLIL, gdyż w Polsce nie jest ono, niestety, jeszcze dostatecznie dobrze znane. Owszem, poświęconych mu zostało kilka pozycji dostępnych na rynku, w tym numer specjalny *Języków Obcych w Szkole* z 2010 r., pod red. dr Agnieszki Otwinowskiej-Kasztelanic oraz Magdaleny Woynarowskiej-Sołdan, *Profile Report* (2008), czy poszczególne rozdziały w zbiorach pod redakcją Komorowskiej (2007, 2009), lecz mam poczucie, że nie wszyscy nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej, jak również nie wszystkie edukacyjne organy decyzyjne są należycie zaznajomieni z owym podejściem. Program „Synergia...” wypełnia należycie ową lukę i można tylko wyrazić zadowolenie, że będzie on miał możliwość dotarcia do szerszej grupy odbiorców, i w ten sposób będzie mógł przyczynić się do promowania podejścia CLIL, które zyskało aprobatę Rady Europy (*vide*: European Council, 2002); patrz także raport EACEA/Eurydice (2007) opisujący nauczanie dwujęzyczne w krajach europejskich, w tym w Polsce.

Przedłożony do recenzji merytorycznej zestaw materiałów do programu „Synergia...” dla klasy pierwszej oceniam *bardzo wysoko*. Na szczególne podkreślenie zasługują następujące – przykładowe – aspekty:

karty pracy dla ucznia:

- kl. 1, Moduł 4 „Owoce”: łączący w sobie treści językowe, przyrodnicze i matematyczne, a także kognitywną operację na zbiorach (w postaci wykorzystania diagramów Venn'a); *nota bene*, podobne założenia można także odnaleźć także na przykład w Module 23 „Warzywa”,
- kl. 1, Moduł 13 „Góry”: w którym w sposób naturalny, poprzez zastosowanie odpowiedniej konwencji prezentacji materiału graficznego, narzuca się określony charakter aktywności z kartami pracy – w tym przypadku możliwość dokonywania porównań i wyszukiwania podobieństw i różnic,
- kl. 1, Moduł 17 „Rośliny”: w którym uczniowie łączą informacje przedmiotowe z powtórzeniem słownictwa o kolorach,
- kl. 1, Moduł 18 „Dinozaury” oraz Moduł 28 „Łąka”: wykorzystujące transfer informacji dla zilustrowania działania na zbiorach.

prezentacje multimedialne (MS PowerPoint):

wszystkie materiały multimedialne do programu MS PowerPoint wykorzystują możliwości techniczne programu, a zwłaszcza animacje, w sposób atrakcyjny.

materiały multimedialne (notebook):

- wszystkie materiały multimedialne wykorzystują możliwości techniczne danego urządzenia w sposób atrakcyjny. Na przykład, typowe zadania „dotknij obrazek i przesun” może być realizowane albo w sposób kanoniczny („dopasuj podpis do obrazka”, jak w: Moduł 10 „Bajki”, ekran 4), lub w sposób dużo bardziej swobodny i twórczy („zilustruj zachowania bezpieczne i niebezpieczne zimą, *Winter dos and donts*”, jak w: Moduł 12 „Zima”, ekran 6 i 7)

przewodnik dla nauczyciela:

- na podkreślenie zasługuje fakt, że przewodnik nauczyciela do klasy 1 zawiera niezależne scenariusze dla prezentacji PowerPoint oraz notebook,
- struktura scenariuszy jest taka, że oprócz wyszczególnienia wszystkich niezbędnych w scenariuszu elementów (w tym rozwijanej wiedzy: edukacja matematyczna przyrodnicza, społeczna, plastyczna; umiejętności TIK), scenariusze zawierają także informacje o materiałach dodatkowych/opcjonalnych, w tym o grach, czy o piosenkach *on-line* (*vide*: na przykład Moduł 23 „Warzywa”),

patrz także zapis „dodatkowa aktywność (w zależności od preferencji nauczyciela)” strona 4, tamże – tym samym scenariusz wyposaża nauczyciela w materiały, bez ubezwłasnowolnienia go.

Spójność materiałów do klasy 1 z programem „Synergia...”

Dokonując szczegółowej analizy porównawczej programu „Synergia...” z materiałami, które powstały na jego kanwie, należy z satysfakcją stwierdzić, że program spójnie realizuje to, co zapowiada. Zgodnie z założeniami, program koncentruje się na nauce języka obcego (w tym przypadku: języka angielskiego). Również materiały (karty pracy, a także materiały multimedialne) koncentrują się na nauce języka angielskiego. Jest to o tyle godne podkreślenia, że zdarzają się programy niespójne – w tym jednak przypadku, tak, jak wskazuje na to tytuł programu, jest to współdziałanie nauki języka obcego (języka angielskiego) z edukacją wczesnoszkolną, a nie odwrotnie.

Równocześnie, spójna z prymarnością języka jest wyraźna obecność treści edukacji wczesnoszkolnej. Jest to zgodne ze współczesną tendencją do nauczania języka obcego (tutaj: języka angielskiego) z określoną celowością, która pochodzi od treści tzw. przedmiotowych (*content subject area*). Powoduje to uniknięcie niekorzystnej sytuacji, w której bądź to uczniowie, bądź to nauczyciel uczą się, czy nauczają języka jako systemu samego w sobie (*language for its own sake*). Owa tendencja znana jest w literaturze przedmiotu pod angielskojęzyczną nazwą TENOR (*Teaching English for No Obvious Reason*, Nauczania języka angielskiego bez wyraźnego powodu) i LENOR (*Learning English for No Obvious Reason*, Uczenie się języka angielskiego bez wyraźnego powodu).

W przedłożonych materiałach obecność treści językowych oraz treści przedmiotowych jest wyeksponowana w jasno określonych celach poszczególnych modułów, a także poprzez użycie czytelnych znaków graficznych w scenariuszach lekcji – flag (polskiej bądź brytyjskiej) – na oznaczenie tego, które treści są w danym momencie realizowane (czy to językowe, czy przedmiotowe).

Spójność materiałów do klasy 1 z podstawą programową

Podstawa programowa dla klas 1-3 (*vide*: MEN, 2014: 11), określa cele edukacji wczesnoszkolnej w sposób następujący:

Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym i estetycznym. Ważne jest również takie wychowanie, aby dziecko, w miarę swoich możliwości, było przygotowane do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą. Należy zadbać o to, aby dziecko odróżniało dobro od zła, było świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz rozumiało konieczność dbania o przyrodę. Jednocześnie dąży się do ukształtowania systemu wiadomości i umiejętności potrzebnych dziecku do poznawania i rozumienia świata, radzenia sobie w codziennych sytuacjach oraz do kontynuowania nauki w klasach IV–VI szkoły podstawowej. (MEN, 2014: 11)

Jedną z zalet programu „Synergia...” jest fakt, że odnosi się on *w sposób ogólny* do treści nauczania wyodrębnionych w podstawie programowej dla klas 1-3. Owo ogólne odniesienie programu do podstawy programowej jest zasadne, gdyż pozostawia poszczególnym nauczycielom realizującym program niezbędną swobodę wyboru, konieczną dla przystosowania programu do sytuacji w poszczególnych klasach, biorąc pod uwagę etap rozwoju dzieci, stan ich wiedzy i umiejętności przedmiotowo-językowych, oraz poziom świadomości językowej owych dzieci

(*language awareness*) odnoszącej się zarówno do języka polskiego (tzw. *L1*), jaki i do języka obcego (angielskiego, tzw. *L2*); (*vide*: Svalberg, 2007).

Równocześnie, należy podkreślić dwie istotne cechy materiałów przeznaczonych dla uczniów klasy pierwszej (pierwsza z nich zostanie szczegółowej omówiona w podpunkcie „Innowacyjność”). Jedną jest indywidualizacja materiałów i metod pracy, dostosowana do możliwości rozwojowych uczniów sześć- i siedmioletnich, tak, że dzieci starsze i młodsze pracują na kartach podobnych, a jednak nie identycznych. Drugą jest spójność materiałów dla uczniów klasy pierwszej z materiałami zawartymi w bezpłatnym podręczniku przygotowanym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej (*Nasz Elementarz 1*). Pozwala to na wzmocnienie treści przedmiotowych i unikalną współpracę nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej i anglisty, skutkującą podniesieniem efektywności kształcenia zarówno w odniesieniu do treści przedmiotowych jak i językowych.

Reasumując, zgodnie z tym, co zostało już opisane powyżej, program „Synergia...” należycie integruje treści przedmiotowe (przewidziane dla edukacji wczesnoszkolnej) z treściami językowymi (przewidywanymi także dla edukacji wczesnoszkolnej). Jest to zgodne z opisami tak zwanych dobrych praktyk nauczania typu CLIL (*CLIL good practice*, patrz także: de Graaff i in. 2006) oraz stanowi o innowacyjności materiałów i metod pracy.

Innowacyjność materiałów dla klasy 1 i wykorzystanych metod pracy

Konsekwentne realizowanie integracji treści przedmiotowych z treściami językowymi jest jedną z cech znamionujących przedłożone materiały i przyczynia się do ich innowacyjności. Dobrą ilustracją tej tendencji jest Moduł 18, klasa 1, „Dinozaury”.

Tak zaprojektowane materiały mogą być wykorzystywane zarówno przez nauczycieli języka angielskiego, jak i nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej – stanowi to znakomitą platformę kooperacji pomiędzy tymi nauczycielami i niejako wymusza ściślejszą współpracę między nimi.

Drugą cechą stanowiącą o innowacyjności materiałów do klasy 1 jest otwartość zasobów, która przy modułowym charakterze programu „Synergia...” umożliwia nauczycielowi taki dobór treści zajęciowych, aby odpowiadać na potrzeby danej grupy uczniów. Indywidualizacja materiałów i metod pracy, dostosowana do możliwości rozwojowych uczniów sześć- i siedmioletnich pozwala w pełni odpowiedzieć na ich potencjał twórczy i poznawczy; odrębne karty pracy dla sześć- i siedmiolatków stawiają przed uczniami zadania różniące się stopniem złożoności (różnice jakościowe), bądź zasobem informacji (różnice ilościowe). Równocześnie, z racji zastosowania wyrazistej tematyki modułów, można zarówno same moduły, jaki i odpowiadające im materiały (karty pracy, czy materiały multimedialne) potraktować jako punkt wyjścia do pracy z zastosowaniem metody projektu (z racji wieku uczniów – pracy grupowej, czy ogólnoklasowej, raczej niż indywidualnej). Metoda ta, w połączeniu z bogactwem tematycznym pozwala na aktywizację grupy uczniów. Tutaj szczególnie pragnę zwrócić uwagę na pogłębione informacje dla nauczyciela znajdujące się w scenariuszach, które mogą spowodować, że realizowany projekt będzie nie tylko komunikacyjnie atrakcyjny, lecz także wartościowy poznawczo (patrz na przykład: klasa 1, Moduł 8 „Części ciała” i informacje na temat zmysłów u różnych zwierząt).

Po trzecie zaś, dokonując oceny relatywnej uniwersalności przedłożonych materiałów oraz wykorzystywanych metod pracy, należy rozważyć stopień ich przydatności do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – i tutaj również materiały do klasy 1 jawią się jako posiadające pewne cechy innowacyjne.

Literatura przedmiotu definiuje ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (tzw. *SEN, Special Educational Needs*) – dwojako. Otóż, że jest to zarówno uczeń zdolny, jak i uczeń z potencjalnymi deficytami edukacyjnymi (*vide: JOwSz, 2011 versus Bogdanowicz, 2004*). W świetle tak przyjętych definicji, można z satysfakcją zauważyć, że program „Synergia...” w sposób więcej niż poprawny odpowiada na potrzeby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, i to zarówno w rozumieniu pierwszym, jaki drugim. Mimo, że specjalne potrzeby edukacyjne (*SEN*) nie są uwzględnione w kartach pracy jako odrębne ćwiczenia, to znakomitą większość prezentowanego materiału stanowią ćwiczenia wielozmysłowe (*multisensory tasks*), czyli dokładnie takie, jakie potrzebne są dzieciom o specjalnych potrzebach np. dyslektykom (patrz także: Crombie, 1997; Nijakowska, 2010; Nijakowska i in., 2013). Przykłady takich ćwiczeń można znaleźć w materiałach dla klasy 1, na przykład w: Moduł 17 „Rośliny”, Moduł 23 „Warzywa”, czy Moduł 24 „Instrumenty”.

Umiejętności rozwijane przez materiały do klasy 1

Analiza załączonych materiałów dla klasy 1 pozwala wnioskować o umiejętnościach, które mogą zostać rozwinięte, pobudzone, bądź wzmocnione dzięki pracy z owymi materiałami. I tak:

Szczególnie zasadne wydaje się świadome i konsekwentne zaprojektowanie paralelności treści nauczania (w podziale na umiejętności przedmiotowe, językowe oraz informacyjno-komunikacyjne) z przewidywanymi rezultatami nauczania (także w podziale na umiejętności przedmiotowe, językowe oraz informacyjno-komunikacyjne). Takie dookreślenie przewidywanych rezultatów nauczania w relacji do treści i umiejętności, które są przedmiotem nauczania zgodne jest założeniami podejścia edukacyjnego typu CLIL. W ramach umiejętności przedmiotowych można z łatwością wyróżnić pod-podział na umiejętności przyrodnicze (np. klasa 1, Moduł 17 „Rośliny”), umiejętności matematyczne (np. klasa 1, Moduł 16 „Czas”) czy społeczne (np. klasa 1, Moduł 10 „Bajki”). Większość modułów zawiera również zadania rozwijające umiejętności plastyczne i myślenie twórcze (np. klasa 1, Moduł 8 „Ciało”).

Przydatność owych materiałów znajduje potwierdzenie w raportach sporządzanych przez nauczycieli pracujących z danymi zestawami. Ze względu na innowacyjny charakter programu zakładający współpracę nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i nauczycieli języka angielskiego, uzyskałem od realizatorów programu wgląd do raportów, abym bezpośrednio mógł ocenić jak owa współpraca wyglądała. Analiza pokazuje dwie komplementarne tendencje: z jednej strony, nauczyciele różnych specjalności zwracają uwagę na różne elementy materiałów dydaktycznych; z drugiej strony, nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i nauczyciele języka angielskiego podejmowali ze sobą realną współpracę. Ilustracją tych tendencji mogą być następujące wypowiedzi do pytań otwartych z raportów nauczycieli (zachowuję anonimowość autorów):

- Nauczyciel naucz. pocz. 'A' (ad. Moduł 1 „Kształty”): „[Jakie to były ćwiczenia:] klasyfikacja obiektów, rozpoznawanie figur, wyprowadzanie kierunków od siebie i innych osób, określanie położenia obiektów względem siebie na płaszczyźnie, orientacja na kartce papieru [...] w większości były [to] łatwe [ćwiczenia], były to jedne z pierwszych zajęć, zadania związane z kształtami są bliskie dzieciom, zachwycał ich też nowy segregator:) [...] Wykorzystałam Ex2 [dla] 7-latek, wykorzystałam też w przypadku dwóch uczniów Ex1 [dla] 6-latek, Ex2 [dla] 6-latek ze względu na niską sprawność manualną”.

- Nauczyciel jęz. ang. 'B' (ad. Moduł 29 „To już wiem!”): „[Dodatkowe uwagi:] Bardzo obszerny zakres treści, w związku z czym zrealizowano moduł w ciągu dwóch lekcji. Ujęcie tematu w formie konkursu, podział klasy na dwa zespoły spowodowało duże zainteresowanie i zaangażowanie ze strony dzieci.”

Rekomendacja

Z całym przekonaniem wnoszę o dopuszczenie do realizacji zestawu materiałów do programu „Synergia początkowej nauki języka obcego a edukacją wczesnoszkolną oraz nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi” dla klasy 1.

Źródła

- Bogdanowicz, M. (2004) Niespecyficzne i specyficzne trudności w uczeniu się języków obcych. W: Bogdanowicz, M. i Smoleń, M. (red.) *Dysleksja w kontekście nauczania języków obcych* (str. 78–97). Gdańsk: Wydawnictwo HARMONIA.
- Crombie, M. A. (1997) The Effects of Specific Learning Difficulties (Dyslexia) on the Learning of a Foreign Language in School. *Dyslexia*, 3, 27–47.
- de Graaff, R. de, Koopman, G.J., i Westhoff, G. (2006) *Categories and examples of effective CLIL pedagogy for L2 learning*. CD-Rom, Utrecht University.
- EACEA/Eurydice (2007) *Zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe w szkołach w Europie*. Warszawa: FRSE.
- EACEA/Eurydice (2011) Kluczowe dane o kształceniu i innowacjach z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych w szkołach w Europie. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/129PL.pdf [pobrano 15.06.2015].
- European Council (2002) *Barcelona European Council. Presidency Conclusions*, Press Release 100/1/02.
- Gozdawa-Gołębiowski, R. (2010) Intergracja czy dezintegracja? O roli systemu gramatycznego w kształceniu typu CLIL. *Języki Obce w Szkole* 6: 43-52.
- JOwSz (2002) *Języki Obce w Szkole*, nr 6, numer specjalny, Nauczanie dwujęzyczne.
- JOwSz (2010) *Języki Obce w Szkole*, nr 6, numer specjalny, CLIL w polskich szkołach: od teorii do praktyki.
- JOwSz (2011) *Języki Obce w Szkole*, nr 1, temat numer: Uczeń zdolny.
- Komisja europejska (2008) Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - New Skills for New Jobs. Anticipating and matching labour market and skills needs. COM(2008) 868 wersja ostateczna.
- Komorowska, H. (red.) (2007) *Nauczanie języków obcych: Polska a Europa*. Warszawa: Academica.
- Komorowska, H. (red.) (2009) *Skuteczna nauka języka obcego*. Warszawa: Wydawnictwo CODN.
- Marsh, D. (1994) Bilingual Education and Content and Language Integrated Learning. <http://archive.ecml.at/mtp2/CLILmatrix/EN/gMain.html> [pobrano 15.06.2015].
- MEN (2014) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r., poz. 803, zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, <http://dokumenty.rcl.gov.pl/D2014000080301.pdf> [pobrano 15.06.2015].
- Nasz Elementarz1 <http://naszelementarz.men.gov.pl/podreczniki-dla-klasy-pierwszej/>, [pobrano 15.06.2015].
- Nijakowska, J. (2010) *Dyslexia in the foreign language classroom*. Clevedon: Multilingual Matters.

- Nijakowska, J., Kormos, J., Hanusova, S., Jaroszewicz, B, Kálmos, B, Imrene Sarkadi, A., Smith, A. M., Szymańska-Czaplak, E., Vojtkova, N. (2013) *DysTEFL – Dyslexia for teachers of English as a foreign language*. Trainer's Booklet. Trainee's Booklet. CD-Rom. Cham, Germany: Druck+Verlag Ernst Vögel GmbH.
- Profile Report. Bilingual Education (English) in Poland* (2008) Marsh, D., Zając, M., Gozdawa-Gołębiowska, H. Warszawa: CDN., British Council Poland, University of Jyväskylä.
- Śpiewak, G.(2010) Ruch dwukierunkowy? CLIL a nauczanie języka obcego na filologii angielskiej. *Języki Obce w Szkole* 6: 84-87
- Svalberg, A. M-L. (2007) Language awareness and language learning. *Language Teaching*, 40(4), 287-308.

Recenzję sporządził:

Zbigniew P. Możejko

Warszawa, 30 czerwca 2015